YERE BAĞLILIK İLE MEKÂN İLİŞKİSİNİN BİNA ÖLÇEĞİNDE İRDELENMESİ: İSTANBUL ERKEK LİSESİ ÖRNEĞİ¹

ANALYZING THE RELATION OF PLACE ATTACHMENT WITH SPACE IN BUILDING SCALE: ISTANBUL HIGH SCHOOL CASE

Zeynep TARÇIN TURGAY¹, Alper ÜNLÜ²

^{1,2} İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul / Türkiye

ORCID ID: 0000-0001-8392-023X¹, 0000-0002-9396-2465²

Öz: Amaç: Bu çalışma mekansal niteliklerin mekanların yere bağlılık bağlamında hatırlanması üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 77 adet 23-75 yaş arası İstanbul Erkek Lisesi mezunu ile yapılmıştır. **Yöntem:** Katılımcılar ile bireysel görüşmeler yapılarak duyuşsal ve sosyal bağlılık üzerinden hatırladıkları yerler sorulmuş; eğitim binasının mekansal bileşenlerinin işlevsel, imgesel kategorileri tanımlanmış, sentaktik erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri hesaplanmıştır. Mekanların duyuşsal/sosyal bağlılık üzerinden hatırlanma sayıları ile sentaktik değerleri arasındaki ilişki korelasyon testleri, işlevsel ve imgesel kategorilerin duyuşsal/sosyal bağlılık üzerinden hatırlanma sayılarının dağılımı çapraz tablolar ile değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Sosyal bağlılık bağlamında hatırlanma ile sentaktik erişilebilirlik/görülebilirlik değerleri arasında anlamlı ve pozitif yönlü ilişki görülmüştür ($p < 0.05$). Duyuşsal bağlılık bağlamında hatırlanma ile sentaktik erişilebilirlik/görülebilirlik değerleri arasında anlamlı bir ilişki görülememiştir ($p > 0.05$). Duyuşsal bağlılık bağlamında odak noktaları kategorisindeki dolaşım mekanları (%26) ve destek mekanları (%13) ile bölgeler kategorisindeki derslikler (%14); sosyal bağlılık bağlamında bölgeler kategorisindeki derslikler (%22) ve açık mekanlar (%21) ile odak noktaları kategorisindeki açık mekanlar (%16) ve destek mekanları (%14) hatırlanmıştır. **Sonuç:** İşlevsel nitelikler mekanların sosyal karakterini, deneyimlenme şeklini, mimari bileşenlerinin fiziksel özelliklerini ve bunlara bağımlı olan imgesel/sentaktik niteliklerini tanımlamaları nedeniyle hatırlanmayı en çok etkileyen faktörler olmuştur. Mekanın öne çıkan görsel/biçimsel özelliklerince tanımlanan imgesel niteliklerin duyuşsal bağlılık, mekanın geometrisi ve konfigürasyonu üzerinden tanımlanan sentaktik niteliklerin ise sosyal bağlılık üzerinde etkili oldukları görülmüştür. Çalışmanın sonuçları bağlamında yer-insan ilişkilerinin farklı boyutlarının farklı mekansal nitelikler ile ilişkilenmesi ve sentaktik niteliklerin bu kapsamda değerlendirilebilmesi önemli bulgulardır. Bu bulgular ayrıca yer-insan ilişkilerinin diğer bileşenlerini farklı yöntemler ile irdeleyen araştırmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yere Bağlılık, Sosyal Bağlılık, Duyuşsal Bağlılık, Mimarlık, Mekan Dizini

Abstract:Aim: This study analyses effects of spatial characteristics on recalling a space through place attachment and conducted with 77 İstanbul High School graduates. **Method:** Participants were asked to write places they recalled through their affective and social attachments; and the recalled school building was analyzed according to imageability categories, functional categories and syntactic measures. Relations of recalling through affective/social attachment with (1) syntactic characteristics were searched through correlation tests, and with (2) functional/imageability characteristics were searched through categories' recall counts and crosstabs. **Results:** Syntactic values and social recalling have positive significant correlation ($p < 0.05$); and syntactic values and affective recalling did not show any correlation ($p > 0.05$). Through affective attachment, circulation and service spaces in nodes (%26, %13) and classrooms in districts (%14); through social attachment, classrooms and open spaces in districts (%22, %21) and open spaces and service spaces (%16, %14) in nodes are recalled. **Conclusion:** Functional characteristics are regarded as the strongest factor on recalling depending on their preliminary effects over syntactic and imageability characteristics of spaces. Imageability characteristics defined by visual/morphological properties of spaces were effective on affective attachment; and syntactic characteristics defined by morphology and configuration of spaces were effective on social attachment. The findings present that different types of spatial characteristics were related to different dimensions of human-place relations and syntactic characteristics can be evaluated in this context. These findings also indicate the requisite of further studies searching the other components of human-place relations with different methods.

Key Words: Place Attachment, Social Attachment, Affective Attachment, Architecture, Space Syntax

Doi: 10.17365/TMD.2017.3.2

- (1) *Sorumlu Yazar: Zeynep TARÇIN TURGAY, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul / Türkiye, tarcin@gmail.com, Geliş Tarihi / Received: 12.06.2017 Kabul Tarihi/ Accepted: 01.12.2017, Makalenin Türü: Type of article (Araştırma - Uygulama - İnceleme / Research - Application - Review) "Kurum İzni - Etik Kurul İzni "YOK - NONE"*

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

GİRİŞ

Kant'a göre bireyin yaşamı boyunca uzam, zaman ve nedenselliği bir kenara bırakması mümkün değildir (Akarsu, 1994: 27). Uzam, yani mekan, zaman ve nedensellik ile birlikte insanın algısının ve bilişinin önkoşuludur. Birey yaşamına bu mekan içerisinde başlar, bebeklik döneminde deneyimlediği mekansal ilişkiler aracılığıyla dünyasını kurar ve farklı mekânsal deneyimlerden beslenerek geliştirir (Norberg-Schulz, 1988: 21). İçinde yaşanılan mekan bireyin kendisine bakan kişilerle birlikte bağ kurduğu şeylerden biridir ve mekan ile kurulan bağlar insanlar ile kurulan bağlar kadar gerekli, önemli ve sürekli (Relph, 1976: 38).

Mekana dair benzer tanımlamalar kimi disiplinlerde ise “yer” kavramı için yapılmaktadır. Örneğin fenomenolojide mekan yer kavramının başlangıç noktasıdır. Pallasmaa (2009: 17) sınırsız mekanın mimari yapılar tarafından belirgin “yer”lere dönüştürüldüğünü, Seamon (2012: 206) bir kişi/grup kendini bir mekanın ne kadar “içerisinde” hissederse o mekanın o kadar “yer”e dönüştüğünü, coğrafyacı olan Relph (1976: 10) ise mekanın bireyin içerde olma deneyimi sonrasında yere dönüştüğünü belirtir. Mimari ya da doğal her tür mekan insan tarafından deneyimlenmeye başlandığı andan itibaren yer olma sürecine girmektedir. Bu bağlamda mekanın deneyim-

lenmesi yer ve insan arasındaki ilişkinin sürdüğü zemin olmaktadır.

Yer ve insan arasındaki ilişki her daim değişkendir; kişinin amaçları, fiziksel ve sosyal koşullar gibi nedenlerle sürekli olarak farklılaşmaktadır ve her birey için farklı sonuçlanmaktadır. Bu ilişkiyi yer ve/veya mekan kavramları üzerinden irdeleyen teorilerde üç temel yaklaşım bulunmaktadır (Morgan, 2010: 11): (1) ilişkiyi insanların psikolojik özellikleri üzerinden araştıran psikometri yaklaşımları, (2) ilişkinin öznel, duyuşsal ve varoluşsal boyutlarını araştıran fenomenolojik yaklaşımlar, (3) yeri sosyal bir fenomen olarak ele alan sosyal yapısalcılık yaklaşımı. Bu yaklaşımlar bir yandan terimleri ve yöntemleri ile farklılaşırken, diğer yandan yer-insan arasındaki ilişkilere dair benzer ya da paralel önermeler sunmaktadırlar.

Çevresel psikolojinin psikometri yaklaşımları yer-insan ilişkilerini duyuşsal, bilişsel, sosyal ve davranışsal sonuçları üzerinden irdelemekte ve her birini yerin farklı boyutları olarak adlandırmaktadır. Bu kapsamda yapılan birçok çalışmada farklı ölçeklerdeki doğal/yapılı çevrelerle, farklı katılımcı grupları arasındaki ilişkiler yere bağlılık (Altman ve Low, 1992), yer hissi (Jorgensen ve Stedman, 2001), yere bağımlılık, yer kimliği (Hernandez ve diğ., 2007), özdeşleşme (Rollero ve De Piccoli, 2010), sosyal bağlılık (Hidalgo ve Hernandez, 2001) gibi farklı kavramlar

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

üzerinden araştırılmaktadır. Bu kavramlara duyulan ilgi ve çalışma sayısı arttıkça yere bağlılık kavramı giderek ön plana çıkmış ve diğer yer-insan ilişkilerini de içinde barındıran bir üst kavrama dönüşmeye başlamıştır.

Yere Bağlılık

Bağlılık yetişkin yakınlığını ve bakım alma cevaplarını talep eden yeni doğan davranışları olarak tanımlanmaktadır (Bowlby, 1974; Akt. Morgan, 2010: 13). Bireyin çocukluk döneminde diğer nesnelerle kurduğu bağlar bebeklik döneminde annesiyle/bakıcısıyla olan bağlılık ilişkilerinin uzantısıdır ve yer de bu dönemde bağ kurulan şeylerden biridir.

Yere bağlılık araştırmacılarının büyük bölümü bireyin hayatında her zaman bir yere bağlılık biçiminin bulunduğu, bunun bireye ihtiyaç duyduğu durağanlık, güven, kontrol hislerini sağladığı ve onun hayata katılmasını desteklediği konularında ortak düşüncededir (Lewicka, 2008: 211). “Benim evim, benim okulum, mahallem” gibi ifadeler yere bağlılığının günlük dildeki göstergeleri, bağlılığın kendisi ise bireyin her gün bastığı sağlam zemindir. Bu nedenle yere bağlılık araştırmaları insanın mekandan/yerden bağımsız olamayacağını en görünür kılan teorileri barındıran, çok yönlü ve önemli bir çalışma alanı olmaktadır.

Yere bağlılık kavramının odak noktası insanların yerler ile olan eşsiz duyuşsal deneyim-

leri ve bu deneyimlerle inşa edilen bağlardır (Altman ve Low, 1992: 2). Morgan yere bağlılığı “belirli bir coğrafi alanla olan uzun süreli duyuşsal bağın deneyimi ve bu bağa atfedilen anlam” (Morgan, 2010: 12), Hidalgo ve Hernandez (2001: 310) ise “ana karakteristiği bireyin yakınlığını söz konusu yere sürdürme eğilimi olan, belirli bir yer ile bir birey arasındaki olumlu duyuşsal bağ” olarak tanımlamışlardır. Diğer yandan Manzo (2005) insanların yere atfettikleri anlamların olumlu, olumsuz ve/veya çelişik (ikircikli) duygular üzerinden geliştiğini, Mazumdar (2004) ise dini inançların yere bağlılık hissi ile güçlü bir ilişkisi olduğunu tespit ederek yere bağlılığın yalnızca olumlu duygularla sınırlı olmadığını ortaya koymuşlardır.

Yere bağlılık “çeşitli bağlar (duyuşsal, bilişsel ve davranışsal), yerler (çeşitli ölçek, özellik ve somutlukta), farklı aktörler (birey, grup, kültür), farklı sosyal ilişkiler (bireyler, gruplar, kültürler) ve zamansal nitelikler (çizgisel, döngüsel) içeren bütünleştirici bir kavram”dır (Altman ve Low, 1992: 5). Yere bağlılık araştırmalarında zamansal, psikolojik, fizyolojik, sosyal, sosyopolitik, çevresel faktörler ve yere bağlılığın negatif sonuçları gibi farklı konular irdelenmektedir (Hernandez ve diğ., 2007; Kyle ve diğ., 2013). Bu araştırmalarda insan-yer ilişkilerinin davranışsal, bilişsel ve sosyal boyutlarının çerçevesi belirgin iken yere bağlılık kavramı konu-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sunda kavramsal bir karışıklık söz konusudur (Raymond ve diğ., 2010: 422).

Örneğin Jorgensen ve Stedman (2001: 239, 244) yere bağlılık, yer kimliği ve yere bağımlılığı yer hissini tanımlayan üç ayrı faktör olarak değerlendirmiş, yere bağlılığı “bir yere duyulan duygusal bağ”, yer kimliğini ise “benlik ile yer arasındaki ilişkiye dair inançlar” olarak tanımlamışlardır. Rollero ve De Piccoli (2010: 199) ise yere bağlılığı “yerlere karşı duyulan duygusal bağlar”, yer kimliğini ise “bir fiziksel mekanın üyesi olma bilinci” olarak tanımlamış ve onların iki farklı ancak bağlantılı ilişki biçimi olduklarını ve her ikisinin de sosyal bağlılıktan etkilendiği kabul belirtmişlerdir. Sosyal psikolojideki kimlik araştırmalarında ise yer kimliği kavramı odağa yerleşmekte, bireyin kimliğinin bir yere karşı hissedilen duyguların içeriğini ve gücünü, dolayısıyla da yere bağlılık hissini tanımladığı kabul edilmektedir (Kyle, 2013: 2). Bu bağlamda insan-yer ilişkilerinin sosyal boyutu ise yerin kimliğini doğrulayarak/güçlendirerek mekana verilen değeri arttıran ve o yere duyulan bağlılığı besleyen bir bileşen olmaktadır.

Aynı alandaki çalışmaların birçoğunda ise yere bağlılığın tanımı yer-insan ilişkilerinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenlerinin bütünü üzerinde yapılandırılmaktadır (Kyle ve diğ., 2013: 2). Bu yapı içerisinde duyuşsal bileşen bireylerin yerlerle kurduk-

ları duygusal bağlar; bilişsel bileşen düşünce, bilgi, inanç ve hatıraları; davranışsal bileşen ise bireyin o yerle ilişkisini sürdürme çabası/tutkusu olarak kabul edilmektedir. Örneğin restoratif alanlar bağlamında Williams ve Roggenbuck (1989: 2) ile Williams ve Vaske (2003: 831) yere bağlılığın birinci odağını “hedeflenen etkinliği sağlayan yere/mekana duyulan bağımlılık” (yere bağımlılık veya işlevsel bağlılık), ikinci odağını ise “bir yerin duyguları ve hayata anlam veren ilişkileri muhafaza eden bir şey olarak kazandığı duygusal veya sembolik anlam” (yer kimliği) olarak tanımlanmıştır. Raymond ve diğerleri (2010) ise (bu iki boyutlu modellerin sosyal ve doğal çevre bağlantılarına dair eksikliklerini tamamlamayan) dört boyutlu bir model önermiş ve yere bağlılığı yer kimliği, yere bağımlılık, doğa bağlılığı (insansız doğal çevrelere duyulan bağlılık) ve sosyal bağlanma üzerinden irdelemişlerdir. Kimi çalışmalarda ise sosyal bileşenler yere bağımlılık kavramı altında değerlendirilmekte (Kyle ve diğ., 2005), yere bağlılık ile dolaylı olarak ilişkilendirilmektedir.

Yere bağlılığı üç veya daha fazla faktör/bileşen üzerinden irdeleyen araştırmaların yakın dönemde artması yere bağlılığın bütüncül bir kavram olarak daha fazla kabul göreceğini işaret etmektedir. Buna ek olarak yere bağlılığın bilinen duyuşsal (duygu odaklı), bilişsel (kimlik odaklı), davranışsal (işlev odaklı) ve

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sosyal boyutlarına yeni çalışmalar ile çevresel, kültürel, bireysel ve toplumsal faktörler eklenmeye de devam etmektedir.

Bu makale bağlamında da yakın dönem çalışmaları temel alınmış ve yere bağlılık yerin tüm boyutlarına bağımlı, karmaşık, çok yönlü, bu nedenle de insan-yer ilişkilerinin her türünü/biçimini kapsayan bir üst kavram olarak kabul edilmiştir. Bu kabul çerçevesinde yere bağlılığın duyuşsal ve sosyal boyutlarına odaklanılmış ve alan çalışması kapsamında duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılık kavramları üzerinden değerlendirilmiştir.

AMAÇ

Bu çalışmanın çıkış noktası yer ve insan arasındaki sürekli ve bütünleşik ilişkinin ne olduğu, içerisinde neleri barındırdığı, nasıl değiştiği/dönüştüğü ve bunun sistematik olarak nasıl araştırılabileceğidir ve temel olarak “Ben neden bu yeri hatırlıyorum/hatırlamıyorum?” sorusunun olası olumlu/olumsuz cevapları aranmıştır. Çalışmanın kapsamı yerin mekansal ölçeği ve nitelikleri ile insan-yer ilişkilerinin günümüze dek net biçimde tanımlanmış olan boyutları ile sınırlandırılmış ve bu çerçevede sistematik bir incelemeye olanak veren bir araştırma yöntemi tasarlanmıştır.

Makalenin alan çalışmasında mekanların yere bağlılık ve sosyal bağlılık üzerinden hatırlanması ile mekanın işlevsel, imgesel ve

sentaktik nitelikleri arasında bir ilişki olup olmadığı bütüncül bir çerçevede araştırılmıştır. Çalışma yer-insan ilişkilerini irdeleyen mevcut çalışmalardan (1) mimari mekan/bileşen ölçeğine inmesi, (2) duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılık ile mekanın belirli nitelikleri arasındaki ilişkiyi irdelemesi ve (3) mekanın sentaktik niteliklerinin hatırlanma ile ilişkisini sistematik biçimde ele alması ile farklılaşmaktadır. Buna ek olarak çalışmada mekan dizimi yönteminin psikometri teorileri bağlamında uygulaması hem mimarlık hem de psikometri alanlarına farklı bir bakış açısı önermektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE: YERE BAĞLILIK EKSENİNDE DUYUŞSAL BAĞLILIK ve SOSYAL BAĞLILIK KAVRAMLARI

Duyuşsal Bağlılık

Yere bağlılık araştırmalarının ilk örnekleri bireyin yer ile etkileşiminden doğan duyuşsal/duyuşsal bağlara odaklanmıştır; araştırmacıların büyük bölümü yere bağlılığın bireye ihtiyaç duyduğu durağanlık, güven, kontrol hislerini sağladığı (Lewicka, 2008: 211), dolayısıyla da duyuşsal odaklı olduğu konusunda hemfikir olmuştur. Yeni araştırmalar ile birlikte yere bağlılık bütünleştirici bir üst kavram halini alırken, bireyin duyuşsal bağlılık hislerinin hangi boyut/kavram altında ele alındığını araştırmacılar arasında

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

farklılık göstermeye başlamıştır. Bu süreçte kimi araştırmacılar yerin duyuşsal anlamların yere bağlılık kapsamında değerlendirerek yer kimliği ile karşılıklı ve güçlü ilişkileri olduğunu belirtmişler (Jorgensen ve Stedman, 2001; Rollero ve De Piccoli, 2010); kimi araştırmacılar ise duyuşsal bağlılığı yer kimliği kapsamında ele alarak duyuşsal ve sembolik anlamların yer kimliğini bir arada inşa ettiğini kabul etmişlerdir (Williams ve Vaske, 2003; Kyle ve diğ., 2005). Her iki yaklaşımda da yer kimliğinin oluşmasında duyuşsal anlamların önemli bir etkisi olduğu ortaya konulmuştur, ancak bu sonuçlar yerlere atfedilen her duyuşsal anlamın bireyin kimliğini tanımlamakta etkili olduğu anlamına gelmemektedir. Hernandez ve diğerleri (2007: 311) yer kimliği ve yere bağlılığın alan çalışmalarının kurgusu nedeniyle birbiri ile kesişen iki kavram haline geldiğini ve ilişkilerini/ayrım-larını tanımlamanın zor olduğunu belirtmiştir. Yer kimliği temelde herhangi bir duyuşsal bileşene referans vermeyen bir kavramdır ve Proshansky (Williams ve diğ., 1992: 32) tarafından “benliğin bir bireyin kimliğini fiziksel çevre ile ilişkili olarak tanımlayan boyutları” olarak tanımlanmıştır. Hernandez ve diğerlerinin de belirttiği gibi (2007: 311), bir bireyin duyuşsal anlamlar üzerinden bağ kurduğu her yeri/mekanı kendi kimliğinin bir parçası olarak hissetmemesi, ya da tam tersi biçimde, bireyin kimliğini bir yer üzerinden tanımlamasına rağmen o yerde yaşamak istememe-

si mümkündür; dolayısıyla da bireyin yer ile kurduğu tüm duyuşsal ilişkiyi yer kimliği bağlamında değerlendirmek gerçekçi bir yaklaşım olmamaktadır.

Yere bağlılığın bütüncül bir kavram olarak ele alındığı kimi çalışmalarda bu kavram karışıklığını gidermek üzere insan-yer ilişkilerinin duyuşsal, bilişsel, davranışsal ve sosyal boyutlarının yeniden ayrıştırıldığı görülmektedir. Örneğin Kyle ve diğerleri (2004: 446) yer kimliğinin duyuşsal ve kimlik odaklı bileşenlerini ayrı faktörler olarak ele almış ve yere bağlılığı - yere bağımlılık, duyuşsal bağlılık, yer kimliği ve sosyal bağlanmadan oluşan- dört faktörlü bir ölçek üzerinden test etmişlerdir. Scopelliti ve Tiberio (2010: 346) da yere bağlılığı aynı dört faktöre karşılık gelen duyuşsal bağlanma, duyuşsal özdeşleşme, kaynak yetersizliği, kişisel gelişim ve sosyal ilişkiler faktörleri üzerinden irdelemişlerdir.

Bu teorik tartışmalar ışığında bu çalışmada da bireyin yerle kurduğu ilişkilerin duyuşsal bileşenleri duyuşsal bağlılık kavramı çerçevesinde ele alınmış ve yere bağlılık insan-yer ilişkilerinin her biçimini kapsayan bir üst kavram olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda duyuşsal bağlılığı da “bireyin bir yeri deneyimleme sürecinde ortaya çıkan duygular aracılığıyla o yer ile kurduğu bağlar” olarak tanımlamak mümkündür.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Sosyal Bağlılık

Schütz (Relph, 1976: 12) günlük yaşantımızın öznel arası bir kültür dünyasında geçtiğini ifade eder; insanlar mekanı paylaştıkları insanlarla ortak eylemlerde bulunmakta, onları anlamakta, onlar tarafından anlaşılmalıdır. Bu sosyal yaşam dünyası hem yorumlanan bir anlam çerçevesi, hem de eylemler ile kurulan anlamlar arası ilişkilerin çerçevesidir (Relph, 1976: 12). Schütz (Relph, 1976: 12) yüz yüze olan ilişkilerin mekansallığının sosyal dünyanın temelini oluşturduğunu belirtir, dolayısıyla da insan-yer ilişkisi sosyal ilişkilerden bağımsız olarak ele alınmamalıdır (Gustafson, 2001: 6). Örneğin Barker'ın (1668) Davranış Ortamı Kuramı'nda mekanların katılımcılardan bağımsız olarak süren davranış örüntüleri için gerekli koşulları sağladığı ve bu süregiden bu sosyal yaşantıyı çerçevelediği kabul edilmektedir.

Sosyal bağlılığın yere bağlılık ile olan ilişkisi oldukça güçlüdür. Yere bağlılığın etkileşimci teorileri bir yeri anlamlandırma sürecinde geçmişteki sosyal etkileşimlere dair hatıraların yanı sıra, o yerde bugün ve gelecekte olması muhtemel olan sosyal etkileşimlerin de etkili olduğunu kabul etmektedir (Budruk ve Wilhelm Stanis, 2013: 52). Anlamlı sosyal ilişkilerin gerçekleştiği yerler, bu ilişkiler için gerekli ortamı sağlamaları/desteklemeleri nedeniyle ilişkilere verilen anlam ile bütün-

leşmekte, yere bağlılık hissi de paylaşılmış olan bu anlamlar üzerinden inşa edilmektedir (Rollero ve De Piccoli, 2010: 198). Kyle ve diğerleri (2013: 1028) restoratif alanlar bağlamında sosyal bağlılığı yere bağlılığı etkileyen dört faktörden biri olarak kabul etmiş ve “bireyin arazi ile sosyal bağlar kurması” olarak tanımlamışlardır. Raymond ve diğerleri'nin (2010: 426) dört boyutlu kavramsal modelinde ise sosyal bağlanma “toplumsal bağlam içerisinde bireyin kendini bir aileye ya da arkadaş grubuna ait hissetmesi” ve “ortak tarih, ortak ilgi alanları ve/veya ortak kaygılar üzerinden gelişen duygusal bağlantılar” olarak tanımlanmıştır. Kolektif bellek ve sosyal bellek kavramları da sosyal bağlılığın kültürel ve/veya toplumsal boyutlarını araştıran farklı çalışma alanlarında kullanılmaktadır (Lewicka, 2008).

Sosyal bağlılık bağlamında yer sosyal ilişkilerin gerçekleştiği ortamı sağlayan, çerçeveleyen; bu ilişkilerle anlam kazanan, biçimlenen ve dönüşen bir gerçeklik; yerin sosyal boyutu ise yerin bireyler arası ilişkilerle olan bağları ve bunların olası sonuçlarını içeren bir yapı olmaktadır. Sosyal bağlılık ise bir yerdeki sosyal ortama duyulan bağlılıktır ancak buradaki en önemli belirleyici bu sosyal ortamın o yerle olan kökten, ayrılmaz, karşılıklı bir bağı olmasıdır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Yukarıda özetlenen teorik zemine dayanarak bu makalede bir yere duyulan duyuşsal ve sosyal bağlılık ile o yerin mekansal nitelikleri arasında bir ilişki olup olmadığı araştırılmıştır. Alan çalışmasının hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H¹: Bir mekanın duyuşsal bağlılık üzerinden hatırlanması o mekanın işlevsel, imgesel ve sentaktik nitelikleri ile ilişkilidir.

H²: Bir mekanın sosyal bağlılık üzerinden hatırlanması o mekanın işlevsel, imgesel ve sentaktik nitelikleri ile ilişkilidir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Alan çalışması dört ana adımdan oluşmaktadır;

- Araştırma mekanı ve katılımcıların belirlenmesi
- Mekansal verilerin toplanması: İşlevsel, imgesel ve sentaktik analizler
- Yere bağlılık verilerinin toplanması, analizler ve bağlantılar
- Verilerin toplanması: Bireysel görüşmeler
- Duyuşsal bağlılık – Mekan ilişkisi analizleri
- Sosyal bağlılık – Mekan ilişkisi analizleri

- Çalışma sonuçlarının değerlendirilmesi

Araştırma Mekanı ve Katılımcılarının Belirlenmesi

Çalışma mekanı belirlenirken mekanın uzun süredir kullanılıyor olması, içerdiği davranış örüntülerinin (mekansal deneyimin), deneyimlendiği dönemin ve deneyimlenme süresinin olabildiğince benzer/eş olması temel seçim kriterleri olmuştur. Araştırma sonucunda mekanı tanımlama becerisi kazanmış 13 yaş üzerindeki öğrenciler tarafından, 3/5 yıl boyunca benzer davranış örüntüleri ile deneyimlenen ortaöğretim binalarına odaklanılmış ve İstanbul Erkek Lisesi'nin 1933 yılından itibaren hizmet verdiği tarihi Düyun-u Umumiye Binası seçilmiştir (Resim 1).

Resim 1. İstanbul Erkek Lisesi Binası Güney Batı Giriş Cephesi

İstanbul Erkek Lisesi binası Alexander Valaury tarafından tasarlanmış kagir bir yapıdır ve iki bodrum kat, zemin kat, iki ara kat ve bir çatı katından oluşmaktadır. Plan şeması 36m

x 106m boyutlarında bir dikdörtgen etrafında şekillenmekte, köşelerdeki kulelerin yaptığı taşmalar ile 48m x 120m boyutlarına ulaşmaktadır (Güçlü, 2017). Kat yükseklikleri ikinci bodrum kattan üst kata doğru artmaktadır ve 3.1 metre ile 5.3 metre arasında değişmektedir. Binanın cephesi kuzeydoğu yönünde dört, güneybatı yönünde üç katlıdır. Bina tasarım kalitesi yüksektir ve kendine özgü bir karakteri bulunmaktadır (Resim 1).

Alan çalışmasının katılımcıları 23-75 yaş aralığında 25'i kadın (%32), 55'i erkek (%68) 77 İstanbul Erkek Lisesi mezunundan oluşmaktadır. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 39.88, erkek katılımcıların yaş ortalaması 49.46'dır. Katılımcıların 35'i yatılı, 42'si

gündüzlü eğitim görmüştür. Tüm katılımcılar en az lisans mezunudur ve tamamı aktif olarak çalışmaktadır.

Mekansal Verilerin Toplanması: İşlevsel, İmgesel ve Sentaktik Analizler

Eğitim binası analizlerinde mekanların sistematik olarak tanımlanabilen işlevsel, imgesel ve sentaktik niteliklerine odaklanılmıştır. Analizlerin gerçekleştirilebilmesi için öncelikle eğitim binasının tüm mahalleri ve bahçesinde yer alan bölgeler birer bileşen olarak tanımlanmış (Şekil 1), bir mekansal bileşen listesi kapsamında kodlanmıştır. Görüşme verilerinin toplanmasının ardından cevaplar da yer alan “bütün bina” ve “cephe” ifadeleri de listeye eklenmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bir eğitim binasında olması gereken standart işlevlerdir. Tekil ve Genel Mimari İfadeler kategorisi ise çalışma sürecinde işlevsel kate-

gorilere eklenmiştir ve görüşme cevaplarında yer alan “kapı”, “kubbe”, “cephe” ve “bütün bina” ifadelerini tanımlamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. İşlevsel Kategorilerde Tanımlanan Mekansal Bileşenleri Gösteren Tablo

İşlevsel Kategoriler	
Kategori Kodu	Kategori Adı
1	Dolaşım Mekanları: Koridor, Hol, Merdiven
2	İdari Mekanlar: Müdür Od., Müdür Yrd. Od., Sekreter, Öğretmenler Od.
3	Derslikler: Standart derslikler, Özel derslikler (Sosyal B. Lab., Fen B. Lab., Müzik ve Bilgisayar Lab.)
4	Destek Birimleri: Spor Salonu, Yemekhane, Kütüphane, Yatakhane, İzcilik Od., Fotoğraf Od., Sarnıç, Islak Hacimler, Teknik Mek., Depolar
5	Açık Mekanlar: Bahçe, Ek Binalar
6	Tekil ve Genel Mimari İfadeler: Kubbe, Duvar Saati, Galeri, Asansör, Ana Giriş Kapısı, Bütün Bina, Cephe, Teras, Bahçe Kapısı

İmgesel analizlerde Lynch'in (2010: 10) im-gelenebilirlik teorisi temel alınmıştır. Lynch'e (2010: 52) göre kentsel mekanların biçim, renk ve düzenlemeye dair kimi nitelikleri güçlü bir imge yaratma olasılığı taşımakta ve nesnelerin bağlam içerisinde daha kolay al-gılanmasını, kavramsallaştırılmasını ve daha kolay hatırlanmasını sağlamaktadır. Lynch bu çerçevede beş adet imgelenebilirlik kategori-si belirlemiş ve üç farklı kentin sistematik in-celemelerini bu kategoriler üzerinden gerçek-leştirmiştir. Lynch'in ardından kent algısını, kentsel imge elemanlarını ve kente dair biliş-sel haritaların biçimini irdeleyen birçok farklı çalışma gerçekleştirilmiştir (Özdemir, 2016; Benliay ve diğ., 2015). Bu çalışma kapsamın-

da ise Lynch'in (2010) beş imgelenebilirlik kategorisi bina ölçeğine uyarlanmıştır. İstan-bul Erkek Lisesi binası bağlamında; “yollar” ulaşım amacı ile kullanılan düşey ve yatay dolaşım akslarını; “bölgeler” sınırları, işlevi ve/veya kimliği tanımlı alanları/mahalleri; “odak noktaları” dolaşım akslarının kesişim noktalarını ve toplu olarak kullanılan mahal-leri; “nirengi noktaları” estetik, işçilik, biçim ve farklı malzeme kullanımı nedenleri ile dikkat çeken mahalleri/bileşenleri; “sınırlar” ise görsel bir sınırı ifade eden bütün bina ve cepheyi kapsamaktadır (Tablo 2).

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 2. İmgesel Kategorilerde Tanımlanan Mekansal Bileşenleri Gösteren Tablo

İmgesel Kategoriler	
Kategori Kodu	Kategori Adı
1	Yollar: Koridorlar, merdivenler
2	Bölgeler: Derslikler, İdari Mekanlar, İzcilik Od., Fotoğraf Od., Islak Hacimler, Teknik Mekanlar, Antreler, Depolar, Bahçe Alanı
3	Odak noktaları: Ana Giriş Holü (Kubbe, ana merdivenler, ana giriş kapısı), Kat Holleri, Yan Giriş Holleri, Konferans Salonu, Kütüphane, Kantin, Spor Salonu, Spor Sahaları, Oturma Alanları
4	Nirengi noktaları: Müdür Od., Baş Muavin Od., Şeref Salonu, Kantin Merdivenleri, Galeriler, Işıklıklar, Kasa Od. ve Kapısı, Sarnıç, Bahçe Kapısı, Duvar Saati, Satranç Havuzu
5	Sınırlar: Bütün bina, cephe

Eğitim binası bileşenlerinin imgesel ve işlevsel kategoriler arasındaki dağılımı Şekil 2’de görülmektedir. İşlevsel analizler sonucunda mekansal bileşenlerin %32’sinin dolaşım mekanları, %25’inin destek mekanları, %24’ünün derslikler olduğu, idari mekanlar ve açık mekanların oranının %10 olduğu, tekil ve genel mimari ifadeler kapsamındaki bileşenlerin ise %7 oranında olduğu görülmüştür. İmgesel analizler sonucunda ise mekansal bileşenlerin %62’si bölgeler, %24’ü yollar, %12’si nirengi noktaları, %9’u odak noktaları kategorisinde yer almış; sınırlar kategorisinde ise yalnızca iki mimari ifade yer almıştır.

Sentaktik analizlerde Syntax 2d yazılımı kullanılarak altı farklı kat planının mekan dizimi analizleri gerçekleştirilmiş ve mekansal bileşenlerin erişilebilirlik ve görülebilirlik de-

ğerleri dört farklı sentaktik grafik (eş görüş alanı, eş görüş çevresi, bütünleşme, bağlantısallık) üzerinden hesaplanmıştır (Şekil 3). Görüşmelerde çok sayıda katılımcının bahçeyi hatırlamış olması nedeniyle zemin ve birinci kat planlarında bahçe alanları analizlere dahil edilmiştir.

Bütünleşme değeri bir sentaktik erişilebilirlik ve merkezilik ölçüsüdür (Peponis ve Wine-man, 2002: 273) ve mekansal sistem içerisindeki bir birimin diğer tüm birimlere olan derinliğinin ortalamasını vermektedir. *Bağlantısallık* ise birimlerin doğrudan erişilebilirliğinin ölçüsü, bir birimin komşu olduğu diğer birimlerin sayısal karşılığıdır (Çanakçıoğlu, 2016: 61). Bütünleşme ve bağlantısallık değerlerinin her ikisi de erişilebilirlikle ilgili olduğu için genellikle benzer değer aralıklarla-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

rında sonuçlar vermektedir. Bütünleşme değeri yüksek olan mekanların deneyimlenme süresi yüksektir ve sosyal etkileşimi artırma potansiyelleri bulunmaktadır (Çanakçıoğlu, 2016: 140). Bağlantısallık değeri yüksek olan mekanların ise komşu mekanlar üzerinden algılanma süresi, dolayısıyla da diğer mekanlardaki sosyal etkileşime katılma potansiyelleri daha yüksektir. *Eş görüş alanı* ve *eş görüş çevresi* ise birer sentaktik görülebilirlik ölçüsüdür. Bir konumun görülebileceği tüm noktaların bir araya gelmesi ile oluşan alanın yüzölçümü eş görüş alanı, bu alanın sınırlarının izdüşümünün uzunluğu ise eş görüş çevresidir (Şalgamcıoğlu, 2013: 64). Her iki değer de mekan içerisindeki bir noktadan görülebilen alanın, diğer bir deyişle görsel olarak

hakim olunabilen alanın büyüklüğü arttıkça artmaktadır. Eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri arasındaki ilişki sınır hattı boyunca katılımcılara farklı biçimlerde alanlar sunulup sunulmadığını ortaya koymaktadır. Eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri yüksek olan alanlar büyük oranda topluluk etkinlikleri için kullanılmaktadır; bu alanların sosyal etkileşimi artırma, dolayısıyla da sosyal etkinlikler üzerinden deneyimlenme potansiyelleri yüksektir. Alan çalışması bağlamında bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri yüksek olan mekanların sosyal bağlılık bağlamında daha fazla sayıda katılımcı tarafından hatırlanması beklenmiştir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 2. Mekansal Bileşenlerin İmgesel ve İşlevsel Kategoriler Bağlamındaki Dağılımları

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 3. İstanbul Erkek Lisesi Zemin Kat, Birinci Kat ve İkinci Kat Sentaktik Grafikleri

Yere Bağlılık Verilerinin Toplanması, Analizler ve Bağlılıklar Verilerin Toplanması: Bireysel Görüşmeler

Çalışmanın yere bağlılık verileri toplanırken her bir katılımcı ile yüz yüze görüşülmüş ve

yapılandırılmış görüşme formlarını doldurmaları talep edilmiştir. Görüşme formunun birinci sayfasında kişisel bilgiler alınmış, ikinci sayfasında iki adet açık uçlu soru sorulmuştur. Katılımcıların geçmişine, dolay-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

sıyla da belleğine yönelik soruların verilecek cevapları yönlendirme riski olduğu öngörülerek soru cümleleri tasarlanırken olabildiğince genel ifadeler içermesi, katılımcıların kurumsal sınırlara odaklanmasını sağlaması ve herhangi bir mekansal özelliği/konumu/deneyimi çağrıştırmaması temel gereklilikler olarak belirlenmiştir.

Birinci soru olan “Sizin için okul binanızın en özel yeri neresidir?” katılımcıların duyuşsal bağlılık üzerinden hatırladıkları mekanları sorgulamaktadır. Bu soru bağlamında okul binasının vurgulanması katılımcıların kuruma ait mekansal sınırlara odaklanmasını sağlamak amacıyla, “en özel” ifadesi duyuşsal bağlılığı vurgulamak amacıyla, yer ifadesi ise yere veya mekana dair en genel ifade olması nedeniyle tercih edilmiştir. İkinci soru olan “Sizin için arkadaşlarınızla vakit geçirdiğiniz en özel yer neresidir?” katılımcıların sosyal bağlılık üzerinden hatırladıkları mekanları sorgulamaktadır. Bu soru bağlamında ise “arkadaşlarınızla” ifadesi katılımcıların sosyal deneyimlere dair hatıralara odaklanmaları amacıyla, “vakit geçirdiğiniz” ifadesi ise bütün olası sosyal etkinlikleri (oturma, dolaşma, konuşma, futbol oynama, gözetleme gibi) kapsaması nedeniyle tercih edilmiştir.

Katılımcılar görüşme formundaki her bir soru için tek bir bileşen adı yazmışlardır. Aynı isme/işleve sahip mekanların yanlış yorumlanma ihtimalini ortadan kaldırmak üzere

katılımcılar hatırladıkları bileşenleri görüşme sonunda kat planları üzerinde işaretlemiştir.

Görüşme verilerinin analizinde hatırlanan mekanlar/mimari bileşenler duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılığın nesnesi olarak kabul edilmişlerdir. Dokuz katılımcı her iki soruya aynı cevabı vermiş, tek bir mekana hem sosyal hem de duyuşsal bağlılık duyduklarını ifade etmişlerdir.

Görüşme verilerinin mekansal nitelikler ile ilişkilerini araştıran analizlerde;

- Her bir mekanın duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılık üzerinden hatırlanma sayıları hesaplanmış ve bu sayısal değerlerinin sentaktik değerler ile ilişkileri korelasyon bağıntıları ile test edilmiştir.
- Hatırlanan mekanların dahil oldukları işlevsel ve imgesel kategoriler belirlenmiş ve her bir kategorinin duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılık bağlamlarında hatırlanma sayıları hesaplanmıştır. Kategorilerin hatırlanma sayılarının dağılımı çapraz tablolar ile analiz edilerek imgesel ve işlevsel niteliklerin bütünleşik etkileri yorumlanmıştır.
- İki analiz seti bir arada değerlendirilmiş, duyuşsal bağlılık ve sosyal bağlılık ile mekanların imgesel, işlevsel ve sentaktik nitelikleri arasındaki ilişki yorumlanmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Duyuşsal Bağlılık – Mekan İlişkisi Analizleri

Katılımcılar “Sizin için okul binanızın en özel yeri neresidir?” sorusuna karşılık olarak 42 farklı bileşen hatırlamış, 33 bileşen yalnızca bir katılımcı tarafından hatırlanmıştır.

24 katılımcının “ana giriş”, “kubbe” ve “ana merdiven” cevaplarını vermesi sonucunda ana giriş holünün hatırlanma oranı %32 olmuştur (Şekil 4). İkinci sırada %8 hatırlanma oranı ile konferans salonu, üçüncü sırada %6 hatırlanma oranları ile ana giriş kapısı ve ön bahçe yer almaktadır.

Şekil 4. Duyuşsal Bağlılık Bağlamında Hatırlanan Mekanların Sayısal Dağılımı

Ana giriş holü cevaplarında kimi katılımcılar tavan yüksekliği, merdivenlerin mermer kaplamaları, kubbenin büyüklüğü gibi o mekanı bir odak noktası haline getiren fiziksel özellikleri vurgulamışlardır. Konferans salonu yatakhane olarak hatırlanmış, dersliklerde ise “sınıfım”, “manzaralı” ve “boğaz” gibi iç mekanın fiziksel özelliklerinden bağımsız, konuma ve duyuşsal bağlılık hissine referans veren ifadeler kullanılmıştır.

Verilerin ön değerlendirilmesinde;

- En çok hatırlanan mekan olan ana giriş holünün bütünleşme, bağlantısallık, eş

görüş alanı ve eş görüş çevresi değerlerinin düşük olduğu;

- 1-2 katılımcı tarafından hatırlanan derslik, kantin, tuvalet ve spor salonunun düşük seviyelerde bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı ve orta seviyede eş görüş çevresi değerleri aldığı;
- İki katılımcı tarafından hatırlanan birinci kat koridorunun ise en yüksek bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri aldığı görülmüştür.

MTD

www.mtdergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Duyuşsal bağıllık ile sentaktik nitelikler arasında bir ilişki olup olmadığı korelasyon bağıntıları ile test edilmiştir (Tablo 3). Mekanların duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlanma sayıları ile sentaktik erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri arasında yapılan korelasyon testlerinde bütünleşme ($p = 0,44$), bağlantısallık ($p = 0,52$), eş görüş alanı ($p = 0,53$) ve eş görüş çevresi ($p = 0,30$) değerleri ile hatırlanma sayıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu sonuçlar bir mekanın o kattaki diğer mekanlara oranla

erişilebilirliğinin, doğrudan erişim sağladığı mekan sayısının ve bunlara bağlı olarak artan deneyimlenme ve diğer mekanlardan algılanma sürelerinin o mekanla duyuşsal bağ kurulmasında etkili olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak mekanların görülebildiği alanın büyüklüğünün, bu alanın sınır hattının uzunluğunun/biçiminin ve buna bağlı olarak artan farklı biçimlerde etkileşim alanları sunma potansiyellerinin de o mekanlarla duyuşsal bağ kurulmasında etkili olmadığı görülmektedir.

Tablo 3. Mekanların Sentaktik Değerleri ‘le Duyuşsal Bağıllık Bağlamında Hatırlanma Sayıları Arasında Kurulan Korelasyon Bağıntıları

	r	p	Anlamlılık (significance)
Mekanların duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların bütünleşme değeri	0,124	$0,44 > 0,05$	anlamlı değil
Mekanların duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların bağlantısallık değeri	0,103	$0,52 > 0,05$	anlamlı değil
Mekanların duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların eş görüş alanı değeri	0,102	$0,53 > 0,05$	anlamlı değil
Mekanların duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların eş görüş çevresi değeri	0,168	$0,30 > 0,05$	anlamlı değil

İşlevsel analizlerde katılımcıların %35’i do-laşım mekanlarını (ana giriş holü); %19’u tekil ve genel mimari ifadeleri (ana giriş kapısı, kubbe, ana merdivenler); %17’si destek mekanlarını (yatakhane, tuvalet, kantin),

%12’si ise açık mekanları duyuşsal bağıllık bağlamında hatırlamışlardır (Şekil 5). İdari mekanlar yalnızca iki katılımcı tarafından hatırlanmıştır.

İmgesel analizlerde katılımcıların %47'sinin odak noktalarını (yatakhane, ana giriş holü, kantin), %29'unun bölgeleri (derslik, bahçe, tuvalet, izcilik), %10'unun ise nirengi noktalarını (ana giriş kapısı, satranç havuzu, kasa odası) duyuşsal bağlılık bağlamında hatırladığı görülmüştür (Şekil 5). Yollar ve sınırların

hatırlanma oranları %10'un altında kalmıştır. Katılımcılar odak noktalarını ölçek, malzeme gibi dikkat çekici görsel özellikleri (kubbe, merdivenler, tavan yüksekliği) nedeniyle; bölgeleri sosyal ortamları nedeniyle hatırladıklarını belirtmiş; dokuz katılımcı ise sosyal bağlılık sorusuna da aynı cevabı vermiştir.

Şekil 5. Duyuşsal Bağlılık Bağlamında Hatırlanan Mekansal Bileşen Sayılarının İmgesel ve İşlevsel Kategorilere Göre Dağılımı

İmgesel ve işlevsel kategoriler arasındaki dağılımlar bir arada değerlendirildiğinde odak noktalarında yer alan dolaşım mekanlarının en çok sayıda hatırlandığı, bunu bölgeler kategorisindeki derslikler ve odak noktası olan destek mekanlarının takip ettiği görülmüştür (Tablo 4). Bu sonuçlar odak noktalarının dolaşım mekanları olması durumunda hatırlanma oranlarının arttığını; bölgelerin ise başta derslikler olmak üzere her işlevsel kategori

bağlamında hatırlandığını göstermektedir. Görüşme detayları odak noktalarının onları görsel olarak farklılaştıran mimari bileşenleri, bölgelerin ise sosyal ortamları ile hatırlandığı şeklinde yorumlanmıştır. Çapraz tablodaki diğer kesişim alanlarında belirgin değerler görülemedi.

Bu sonuçlarda işlevsel ve imgesel kategorilerin birbirleri üzerindeki etkisi önemlidir. İşlevsel kategoriler bir mekanın imgesel ni-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

teliklerinin tanımlanmasında temel bir etken-
dir. Örneğin en çok hatırlanan ana giriş holü
prestijli bir binanın karşılama mekanı olduğu
için bir odak noktası iken; kantin toplu olarak
kullanılması nedeniyle bir odak noktasına dö-
nülmüş; derslikler ise öğretime yönelik işlev-
leri nedeniyle imgesel bileşenlerle donatıl-
mamışlardır. Bu durum imgesel kategorilerin
çapraz tablodaki hatırlanma oranlarının daha
anlamli değerler almasının asıl nedeninin
arka planda kalan işlevsel kategoriler olduğu-
nu göstermektedir.

Eğitim binasının morfolojisi de yine mekan-
ların işlevleri ile uyumlu olarak belirlenmek-
tedir ve ilgili bağıntılarda sentaktik görülebi-
lirlik ve erişilebilirlik değerleri ile duyuşsal
bağlılık bağlamında hatırlanma arasında an-
lamli ilişkiler tespit edilememiştir. Bu sonuç
mekanların sentaktik niteliklerinin duyuşsal
bağlılık üzerinde hiçbir etkisi olmadığı şek-
linde yorumlanabileceği gibi; imgesel nitelik-
lerinin duyuşsal bağlilık bağlamındaki güçlü
etkisinin sentaktik niteliklerin olası etkilerini
gölgelediği şeklinde de yorumlanabilmekte-
dir.

Tablo 4. Duyuşsal Bağlılık Bağlamında İşlevsel ve İmgesel Kategorilerin Dağılımlarını Gösteren Çapraz Tablo

DUYUŞSAL BAĞLILIK								İŞLEVSEL VE
İMGESEL ANALİZLER								
ÇAPRAZ TABLOSU								
		İmgesel Kategori					Toplam	
		1 - Yollar	2 - Bölgeler	3 - Odak Noktaları	4 - Nirengi Noktaları	5 - Sınırlar		
İşlevsel Kategori	1 - Dolaşım Mek.	5	2	20	0	0	27	
	2 - İdari Mekanlar	0	1	0	1	0	2	
	3 - Derslikler	0	11	0	0	0	11	
	4 - Destek Mekanları	0	3	10	0	0	13	
	5 - Açık Mekanlar	0	5	3	1	0	9	
	6 - Tekil ve Genel Mimari İfadeler	1	0	3	6	5	15	
Toplam		6	22	36	8	5	77	

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Bu sonuçlar duyuşsal bağlılığın öncelikle imgesel nitelikler üzerinden, ikinci olarak ise sosyal ortam üzerinden inşa edildiğini; imgesel niteliklerin geçip gidilen dolaşım mekanlarında, sosyal niteliklerin ise uzun süreli olarak deneyimlenen mekanlarda daha etkili olduğunu; mekanların sentaktik erişilebilirlik ve görülebilirliğinin ise bu süreçte bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda işlevsel nitelikler de henüz tasarım aşamasında mekanların görsel karakterini, geometrisini ve sosyal deneyimlenme biçimlerini tanımlamaları nedeniyle asıl faktör olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal Bağlılık - Mekan İlişkisi Analizi

Katılımcılar “Sizin için arkadaşlarınızla vakit geçirdiğiniz en özel yer neresidir?” sorusuna cevap olarak 38 farklı mekansal bileşen hatırlamış; 23 bileşen ise yalnızca bir katılımcı tarafından hatırlanmıştır (Şekil 6). 11-12 kişi tarafından hatırlanan kantin ve ön bahçe %15 hatırlanma oranları ile ikinci ve üçüncü sırayı almış; diğer bileşenlerin hatırlanma oranları %10’un altında kalmıştır. Görüşme sürecinde katılımcılar açık mekanlarda futbol/basketbol oynama, bahçede yürüyüş yapma, oturma alanlarında toplanma, tuvaletlerde sigara içme, sınıflarda “şamata yapma” gibi sosyal etkinlikleri hatırladıklarını; koridor ve galerilerde ise diğer öğrencilerin gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

Şekil 6. Sosyal Bağlılık Bağlamında Hatırlanan Mekanların Sayısal Dağılımı

Verilerin ön değerlendirilmesinde;

- En çok sayıda hatırlanan ön bahçe, arka bahçe, ön bahçede yer alan çeşitli oturma

alanları ve sahaların yüksek bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri aldığı,

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

- Yalnızca birer katılımcının hatırladığı derslik ve şeref salonunun ise düşük bütünleşme, bağlantısallık, eş görüş alanı ve eş görüş çevresi değerleri aldığı görülmüştür.

Sosyal bağlılık ile sentaktik nitelikler arasında bir ilişki olup olmadığı korelasyon bağlantıları ile test edilmiştir (Tablo 5). Mekanların sosyal bağlılık üzerinden hatırlanma sayıları ile erişilebilirlikleri arasındaki ilişkiyi araştıran korelasyon testlerinde mekanların bütünleşme ($p=0,02$) ve bağlantısallık ($p = 0,05$) değerleri ile hatırlanma sayıları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Benzer biçimde sosyal bağlılık üzerinden hatırlanma sayıları ile görülebilirlikleri arasındaki ilişkiyi irdeleyen korelasyon testlerinde de mekanların eş görüş alanı ($p = 0,05$) ve eş görüş çevresi ($p = 0,04$) değerleri ile hatırlanma sayıları arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Örneğin yüksek erişilebilirlik ve görülebilirlik değerlerine sahip olan ön bahçenin hatırlanma sayısı yüksek; düşük erişilebilirlik ve gö-

rülebilirlik değerlerine sahip olan dersliklerin hatırlanma sayısı ise düşük olmuştur.

Bu sonuçlar mekanların bulundukları kat bağlamındaki görel erişilebilirliği, doğrudan erişim sağladığı mekan sayısı, görülebildiği alanın büyüklüğü ve bu alanın çevresinin uzunluğu arttıkça o mekanlara sosyal bağlılık duyulma ve bu bağlar üzerinden hatırlanma oranlarının arttığını göstermektedir. Mekanların erişilebilirlik ve görülebilirlik değerlerinin artması halinde sosyal etkileşimi artırma ve diğer mekanlardaki sosyal ortamla ilişki kurma potansiyelleri, dolayısıyla da sosyal olarak deneyimlenme oranları artmakta; bu da o mekanların sosyal bağlılık bağlamında daha çok hatırlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Mekanların işlevleri dikkate alındığında ise erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri yüksek olan mekanların sosyal etkinlikler için düzenlendiği, bu etkinlikler için tercih edildiği ve sonrasında da bu sosyal etkinlikler boyunca inşa edilen bağlılık hisleri üzerinden hatırlandığı söylenebilir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 5. Mekanların Sentaktik Değerleri ile Sosyal Bağlılık Bağlamında Hatırlanma Sayıları Arasında Kurulan Korelasyon Bağlantıları

	r	p	Anlamlılık (significance)
Mekanların sosyal bağlılık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların bütünleşme değeri	0,376	0,02 < 0,05	anlamlı
Mekanların sosyal bağlılık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların bağlantısallık değeri	0,318	0,05 = 0,05	anlamlı
Mekanların sosyal bağlılık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların eş görüş alanı değeri	0,319	0,05 = 0,05	anlamlı
Mekanların sosyal bağlılık bağlamında hatırlanma sayısı; mekanların eş görüş çevresi değeri	0,334	0,04 < 0,05	anlamlı

İşlevsel analizlerde katılımcıların %39'unun açık mekanları (ön bahçe, futbol sahası, oturma alanları), %22'sinin derslikleri, %21'inin ise destek mekanlarını (kantinler, kulüp odaları, kütüphane, tuvaletler) sosyal bağlılık bağlamında hatırladığı görülmüştür (Şekil 7).

İmgesel analizlerde ise katılımcıların %50'si bölgeleri (derslikler, bahçe alanları, kulüp

odaları), %34'ü odak noktalarını (kantin, bahçe alanları, yatakhane), %10'u ise yolları (ana koridorlar, kat holleri) sosyal bağlılık bağlamında hatırlamışlardır (Şekil 7). Nirengi noktaları yalnızca 5 katılımcı tarafından hatırlanırken, sınırlar kategorisi hatırlanmamıştır. Katılımcılar cevaplarında mekanların görsel/fiziksel özelliklerine dair bir detay belirtmemişlerdir.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Şekil 7. Sosyal Bağlılık Bağlamında Hatırlanan Mekansal Bileşen Sayılarının İmgesel ve İşlevsel Kategorilere Göre Dağılımı

İmgesel ve işlevsel kategorilerin sayısal dağılımları çapraz tablo aracılığıyla değerlendirildiğinde en yüksek hatırlanma oranına bölgeler kategorisinde yer alan açık mekanlar ve dersliklerin sahip olduğu, bunu odak noktaları kategorisindeki açık mekanların ve deştek mekanlarının takip ettiği görülmüş, yollar

kategorisindeki dolaşım mekanlarının hatırlanma oranı %10 olmuştur (Tablo 6). Görüşme detaylarının sosyal etkinliklerin içeriğine yönelik olması, görsel/biçimsel özelliklerine dair herhangi bir detay içermemesi imgesel niteliklerin sosyal bağlılık hissi üzerinde etkili olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

Tablo 6. Sosyal Bağlılık Bağlamında İşlevsel ve İmgesel Kategorilerin Dağılımını Gösteren Çapraz Tablo

SOSYAL BAĞLILIK							
İŞLEVSEL VE İMGESEL ANALİZLER							
ÇAPRAZ TABLOSU							
		İmgesel Kategori					Toplam
		1 - Yollar	2 - Bölgeler	3 - Odak Noktaları	4 - Nirengi Noktaları	5 - Sınırlar	
İşlevsel Kategori	1 - Dolaşım Mek.	8	0	3	0	0	11
	2 - İdari Mekanlar	0	0	0	0	0	1
	3 - Derslikler	0	17	0	0	0	17
	4 - Destek Mekanları	0	5	11	0	0	16
	5 - Açık Mekanlar	0	16	12	0	0	30
	6 - Tekil ve Genel Mimari İfadeler	0	0	0	5	0	2
Toplam		8	38	26	5	0	77

Bu sonuçlar bağlamında da yine işlevin tasarım aşamasından itibaren imgesel nitelikler üzerindeki etkisi önemlidir. Örneğin açık alanlar teneffüslerde toplu olarak kullanılan mekanlar iken derslikler öğretim esnasında toplu olarak kullanılan mekanları kapsamaktadır ve bu işlevleri onların herhangi bir belirleyici imgesel niteliğe sahip olmasını gerektirmemektedir. Bu mekanların hatırlanması toplu kullanım amacıyla tasarlanmaları ve bu tasarıma uygun biçimde kullanılmış/ deneyimlenmiş olmalarına dayanmakta; mekanların görsel/biçimsel özelliklerine dayanan

imgesel karakterinin ise belirgin bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Yine işlevler ile uyumlu olan mekan morfolojisinin de mekanların sosyal bağlılık üzerinden hatırlanması ile anlamlı bir ilişkisi olduğu görülmüştür. Mekanların hatırlanma sayıları ile sentaktik değerleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı ve doğru orantılı olmuş, mekanların erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri arttıkça o mekana sosyal bağlılık duyan kişi sayısı artmıştır. Diğer bir deyişle, sosyal bağlılık bağlamında en çok sayıda hatırlanan mekanların neredeyse tamamı işlevleri gereği- geniş bir alana, erişilebilir

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

bir konuma ve görsel hakimiyeti mümkün kılan yüksek görülebilirlik değerlerine; az sayıda hatırlanan dersliklerin/odaların ise daha küçük alanlara ve daha düşük erişilebilirlik/görülebilirlik değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç mekanların sosyal olarak deneyimlenmeleri ve hatırlanmaları ile morfolojileri arasında güçlü ilişkiler olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak bu analiz seti bir mekanın sosyal bağlılık bağlamında hatırlanması ile o mekanın mekansal düzen içerisindeki erişilebilirliği (bütünleşme), komşu olduğu mekan sayısı (bağlantısallık) ve katılımcılarına geniş bir alanı görme ve/veya farklı konumlardan görülebilme imkanı vermesi (eş görüş alanı ve eş görüş çevresi) arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Mimari tasarım süreçleri dikkate alındığında ise bu anlamlı ilişkilerinin temel nedeninin ise mekanların sosyal işlevler için tasarlanmış/biçimlenmiş olması olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla işlevsel nitelikler sosyal bağlılık bağlamında da ön plana çıkarken, duyuşsal bağlılığa dair elde edilen sonuçlardan farklı olarak imgesel nitelikler üzerinde değil sentaktik nitelikler üzerinde kendini göstermiştir.

DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada bireylerin duyuşsal ve sosyal bağlılık hisleri üzerinden farklı yerleri hatırlayabileceği ve bu yerlerin hatırlanmasında

farklı mekansal özelliklerin etkili olabileceği öngörülmüş; alan çalışmasında da bu kabul doğrultusunda mekanların işlevsel, imgesel ve sentaktik nitelikleri birer potansiyel faktör olarak test edilmiştir.

Alan çalışması sonuçları başlangıçta öne sürülen hipotezleri kısmen doğrulamış ve

- Bir mekanın duyuşsal bağlılık üzerinden hatırlanması ile o mekanın işlevsel ve imgesel nitelikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu,
- Bir mekanın sosyal bağlılık üzerinden hatırlanması ile o mekanın işlevsel ve sentaktik nitelikleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

Alan çalışmasının bu iki temel sonucu özetle şu şekilde yorumlanmıştır. (1) Mekanların işlevsel nitelikleri, mimari tasarımın çıkış noktalarında biri olarak, mekanların deneyimlenme biçimini, süresini, sosyal niteliğini, fiziksel biçimini, mimari bileşenlerinin özelliklerini ve bunlara bağımlı olan imgesel ve sentaktik niteliklerini tanımlamaları sonucunda hem duyuşsal bağlılık hem de sosyal bağlılık üzerinde etkili olmuştur. (2) Mekanların imgesel nitelikleri mekanları görsel olarak farklılaştırmaları ve birer odak/nirengi noktası haline getirmeleri sonucunda mekanlarla duyuşsal bağlılık kurulması ve devamında bu bağlılık hisleri üzerinden hatırlanmaları üzerinde etkili olmuştur. (3) Mekanların sen-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

taktik erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri mekanların deneyimlenme süresini, sosyal etkileşimi destekleme potansiyelini ve diğer mekanlarla ilişki kurma oranlarını tanımlamaları sonucunda mekanların sosyal olarak deneyimlenmesi ve bu deneyimlerle inşa edilen sosyal bağlılık hisleri üzerinden hatırlanmalarında etkili olmuştur.

Bu sonuçlar, kavramsal çerçevede vurgulandığı gibi, katılımcıların yerler ile insanlarla kurdukları kadar güçlü ve sürekli bağlar kurduklarını ve bu bağlar üzerinden kimi yerleri neredeyse yaşamları boyunca hatırladıklarını göstermektedir. İnsan-yer ilişkilerinin temeli olan deneyimler sonucunda bazı mekanlar ve bileşenler katılımcıların kendilerini mekana ait hissetmelerini sağlamış ve mekan yere dönüşme sürecini tamamlamıştır. Görüşmelerden elde edilen sözlü ve yazılı verilerde söz konusu mekanların, kurumsal kimlik ile birlikte, katılımcılara ihtiyaç duydukları bir yere bağlı olma, güven ve kontrol hislerini sağladığı görülmüştür. Diğer yandan mekanların katılımcısı için ifade ettikleri tekil anlamlar kişiden kişiye değişmiş ve farklı mekanlar farklı duyuşsal/sosyal anlamlar üzerinden hatırlanmıştır.

Duyuşsal bağlılık bağlamında katılımcıların büyük bölümü ana giriş holü, kubbe ve ana giriş kapısının kendilerini duygusal olarak etkilediklerini belirtmiş, tamamı olumlu duygulara referans vermiş ve duyuşsal bağlılığın

odağının olumlu duygular olduğu yönünde ki genel kabulü doğrulamışlardır. Derslikler, kantin ve spor salonunu hatırlayan katılımcıların sosyal ortamın etkisini vurgulamaları ise sosyal bağlılık ile duyuşsal bağlılık arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Buna ek olarak, verilen yanıtların çoğunlukla odak noktalarını içermesi ve katılımcıların malzeme, biçim, büyüklük gibi görsel/biçimsel özellikleri vurgulaması duyuşsal bağlılık hissinin inşa edilme sürecinde çoğunlukla imgesel niteliklerin etkili olduğunu göstermiştir. Yere bağlılık ve duyuşsal bağlılık bağlamlarında olumlu duyguların ve sosyal bileşenlerin yanı sıra imgesel niteliklerin de etkili olduğunu gösteren bu tespit, mevcut yere bağlılık araştırmalarına katkı sağlayan yeni bir bulgu olması nedeniyle önemlidir.

Sosyal bağlılık bağlamında katılımcıların neredeyse tamamı işlevsel program bağlamında toplu kullanımlara ayrılan açık ve kapalı mekanları hatırlamışlardır. Mekanın sosyal bileşenlerine odaklanması durumunda mekanların görsel/biçimsel özelliklerinin geri planda kaldığı, yalnızca sosyal deneyimlerin, ilişkilerin ve katılımcıların dikkate alındığı görülmüştür. Bu sonuç mekanların sundukları sosyal ortamlar ile anlam kazandığını, onlarla bütünleşik bir davranış ortamı olduğunu ve katılımcılar için ‘yüz yüze ilişkilerin mekansallığının’(Relph, 1976: 12) diğer mekansal nitelikler kadar etkili olduğunu tekrar

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

ortaya koymuştur. Buna ek olarak hatırlanan mekanların toplu kullanımlar için tasarlanan geniş ve kolay ulaşılabilir mekanlar olması sentaktik erişilebilirlik ve görülebilirlik değerleri ile sosyal bağlılık hisleri arasında anlamlı ilişkilerin tespit edilmesiyle sonuçlanmıştır. Sosyal deneyimlerle inşa edilen bağlılığın başlangıç noktası, o mekanın belirli sosyal etkinliklere olanak verecek biçimde tasarlanması ve tasarım sürecinde öngörülen bu etkinlikler üzerinden deneyimlenmesidir. Dolayısıyla sosyal bağlılık mekanın morfolojisine ilk andan itibaren bağımlı olan bir yer-insan ilişkisidir. Bu tespit sosyal bağlılığın bir yerdeki sosyal ortama duyulan bağlılık olmasının yanı sıra yerin (sentaktik özellikleri gibi) farklı nitelikleri ile ilişkili olabileceğini göstermesi nedeniyle bu çalışmadan elde edilen bir diğer önemli bulgudur.

Bu değerlendirmelere ek olarak, araştırma mekanın katı bir idari kontrol, eğitim programı ve tanımlı işlevler uyarınca deneyimlenmiş olmasının sonuçlar üzerindeki etkisi göz ardı edilmemelidir. Öğrenciler her ne kadar tuvalet, teras, koridor dipleri gibi mekanları sosyal amaçla kullansalar da genel davranış örüntüsü içerisinde çoğunlukla işlevsel programda toplu kullanımlar için ayrılmış olan kantin, bahçe, spor salonu gibi mekanları tercih etmek durumunda kalmışlardır. Sonuç olarak işlevsel program katılımcılar tarafından kabul görerek uygulanmış, programın

dışına çıkarak alternatif etkinlikler üzerinden deneyimlenen mekanların oranı belirgin bir seviyeye ulaşmamış, bu nedenle de mekanların katılımcı tarafından tanımlanan farklı işlevler uyarınca deneyimlenme ve hatırlanma oranları çok düşük olmuştur.

SONUÇ

İnsan ve yer arasındaki ilişki bireyin yaşı ilerledikçe -hem yerin hem de katılımcısının bu ilişkiye olan etkilerinin bir araya gelmesi sonucunda- çok boyutlu, değişken, karmaşık olduğu kadar bütünleşik ve her katılımcı için farklı sonuçları olan bir örüntü halini almaktadır. Bu bağlamda insanın yaşı, cinsiyeti, kişiliği ve hatta fizyolojik, vd. özellikleri; yerin ise işlevsel, ergonomik, fiziksel, topolojik, iklimsel sosyal, vd. özellikleri bireyin bir yerdeki deneyimini ve o yerle kurduğu ilişkiyi belirleyen çeşitli faktörler olmaktadır. Bu ilişki ağı içerisinde herhangi bir bileşeni kesin biçimde ayrıştırmak, bağımsız bir yapı olarak kavramsallaştırmak ve/veya araştırmak temelde imkansızdır. Çevresel ve sosyal bilimlerdeki kimi araştırmalar birden fazla bileşeni -karşılıklı etkileşimlerini göz ardı etmeden- bir arada ele alarak bu imkansızlığı aşmaya çalışmış ve bireyin yere olan bağlılığının duygusal, davranışsal, sosyal, bilişsel ve bedensel boyutlarının tanımlanması kısmen mümkün olmuştur. Bu süreçte yere bağlılık giderek insan-yer ilişkilerinin farklı boyutlarını bir bütün olarak içeren bir kavram halini

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

alırken; duyuşsal bağıllık bireyin bir yer ile olan eşsiz duyuşsal deneyimleri sonucunda, sosyal bağıllık ise bir yerde yaşanmış ve o yerle bütünleşmiş olan sosyal deneyimler sonucunda inşa edilen bağıllık hisleri olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan bu araştırmalarda çoğunlukla bireysel faktörler, sosyal faktörler ve boyutlar arası ilişkiler/dengeler üzerinde durulmuş, bağıllığın nesnesi olan yerin hangi niteliklerinin bu süreçte etkili olduğu ise geri planda kalmıştır.

Mimarlık disiplini kapsamında gerçekleştirilen bu makale mevcut araştırmalarda geri planda kalan yeri ön plana alması ile farklılaşmış ve her iki bağıllık türünün tanımlarını genişleterek mevcut çalışmalara katkı sağlayan yeni bulgular ortaya koymuştur. Bu bulguların elde edilmesindeki en önemli etkenler insan-yer ilişkilerinin araştırılmasında alışılmış yöntemlerin dışına çıkan özgün bir metodolojinin uygulanması, mimari mekan ve mimari bileşen ölçeğine inilmesi ve mekanın farklı niteliklerinin bireyin bağıllık hisleri ile ilişkisinin sistematik olarak irdelenmesi olmuştur. Mekansal analizler kapsamında tanımlanan işlevsel ve imgesel kategoriler mimarlık disiplindeki klasik niteliksel sınıflandırmaların, mekan dizimi analizleri ise mekanların morfolojik özelliklerinin araştırmaya dahil edilebilmesini ve istatistiksel olarak değerlendirilebilmesini sağlamıştır.

Alan çalışması sonuçları öncelikle duyuşsal bağıllık üzerinde büyük oranda yerin fiziksel bileşenlerinin görsel/biçimsel olarak algılanmasının etkili olduğunu, yerin desteklediği/çevrelediği sosyal ortamın ise bunun ardından gelen ikinci belirgin etken olduğunu göstermiştir. İkinci olarak sosyal bağıllık kavramı sosyal ortam ile sınırlı olan çerçevesinden sıyrılmış, mekanın morfolojisi ile belirgin bir ilişki kurmuş, bir yerin görme/görülme, ulaşma/ulaşılma gibi fiziksel özelliklerinin sosyal bağıllık üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Bu bulgulara ek olarak, bu makalenin yazarlarının mimarlık disiplini içerisinde olmaları işlevsel niteliklerin diğer mekansal nitelikler üzerindeki etkilerinin fark edilmesini ve çalışma bağlamında değerlendirilebilmesini sağlamıştır. Mekanların tanımlı işlevlerinin mimari tasarım ve kullanım süreçlerinde belirlediği, katılımcıların mekansal deneyimlerini tanımladığı ve deneyim boyunca süregiden insan-yer ilişkilerini etkilediği açıktır. Duyuşsal bağıllık bağlamında mekanların görsel/biçimsel özelliklerinin etkili olmasının nedeni o mekanların işlevleri nedeniyle dikkat çekici mimari bileşenlerle donatılması; sosyal bağıllık bağlamında mekan morfolojisinin etkili olmasının nedeni ise bu mekanların işlevleri nedeniyle sosyal etkinlikler için tercih edilmiş olmasıdır. Dolayısıyla işlev, her ne kadar arka planda kalsa da, mekansal niteliklerin temel tanımlayıcılarından biridir ve yere bağıl-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

lığın farklı boyutları üzerinde farklı nitelikler aracılığıyla etkili olmaktadır.

Son olarak, bu çalışmanın sonuçları mekanın işlevsel, imgesel ve morfolojik özellikleri ile sınırlı kalmakta, elde edilen bulgular yer ve insan arasındaki ilişki örüntüsü bağlamında ancak birer ön tespit sunabilmektedir. Bunun temel nedenlerinden biri yerle kurduğumuz ilişkiler sürerken yerlerin bizlerde nasıl iz bıraktığı, bizim o izleri nasıl takip ettiğimiz ya da o izlerin nasıl kaybolabileceği gibi daha birçok sorunun her zaman güncelliğini korumasıdır. Bu çalışmanın önemi ise bu sorular arasında cevap olmaktan çok bizi yerin varoluşumuzdaki yerini sorgulayacak başka sorular sormaya itebilmesi ve farklı çalışmalar için yeni kapılar aralayabilmesidir.

KAYNAKÇA

AKARSU, B., (1994). Çağdaş Felsefe (7. bs). İstanbul, Türkiye: İnkılap Kitapevi, ss.25-47

ALTMAN, I., LOW, S. M., (1992). Place Attachment: A Conceptual Inquiry. In I. Altman and S. M. Low (Eds.), Place attachment, Human Behavior and Environment (Advances in Theory and Research), Vol 12, Boston, USA: Springer, pp.1-12. Doi:10.1007/978-1-4684-8753-4_1

BARKER, R. G., (1968). Ecological psychology: Concepts and methods for studying

the environment of human behavior. CA, USA: Stanford University Press,

BENLİY, A., SOYDAN, O., KARTAL, S., (2015). Atatürk Caddesi Kent İmajı Öğelerinin Zamansal Değişimi. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 5:39-60. Doi:10.17365/TMD.2015511327

BUDRUK, M., WILHELM STANIS S. A., (2013). Place attachment and recreation experience preference: A further exploration of the relationship. Journal of Outdoor Recreation and Tourism, 1(2):51-61. Doi:10.1016/j.jort.2013.04.001

ÖZDEMİR, E. E., (2017). Deneyimle Değişen Kentsel Mekan Algısı ve Kent İmajı: Mimarlık ve Mühendislik Öğrencileri Örneği. Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi, 7:42-54. Doi:10.17365/TMD.2016716508

ÇANAKÇIOĞLU, N. G., (2016). Pediatrik Tedavi Mekanlarını Kullanan Bireylerin Mekansal Algılarının Bilişsel ve Mekan Dizimi Yöntemleriyle İrdelenmesi. Doktora Tezi, İstanbul, Türkiye: İstanbul Teknik Üniversitesi

GUSTAFSON, P., (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. Journal Of Environmen-

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

tal Psychology, 21(1):5-16. Doi:10.1006/jevp.2000.0185

GÜÇLÜ, C., (2017). Duyun'u Umumiye Binası, Bizans Sarnıcı Rölöve Projesi Paftası, Atakan İnşaat Taahhüt ve Ticaret Ltd. Şti.. İstanbul 4 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Dosya No: 60, Pafta No: 7, Dosya Tarihi: 09.03.2012

HERNANDEZ, B., HIDALGO, M. C., SALAZAR-LAPLACE, M. E., HESS, S., (2007). Place attachment and Place Identity in natives and non-natives. Journal Of Environmental Psychology, 27:310-319. Doi:10.1016/j.jenvp.2007.06.003

HIDALGO, M. C., HERNANDEZ, B., (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. Journal Of Environmental Psychology, 21(3):273-28. Doi:10.1006/jevp.2001.0221

JORGENSEN, B. S., STEDMAN, R. C., (2001). Sense of place as an attitude: lakeshore owners' attitudes toward their properties. Journal Of Environmental Psychology, 21(3):233-248. Doi:10.1006/jevp.2001.0226

KYLE, G. T., MOWEN, A. J., TARRANT, M., (2004). Linking place preferences with place meaning: An examination of the relationship between place motivati-

on and place attachment. Journal of Environmental Psychology, 24(4):439-454. Doi:10.1016/j.jenvp.2004.11.001

KYLE, G. T., GRAEFE, A., MANNING, R., (2005). Testing the Dimensionality of Place Attachment in Recreational Settings. Environment and Behavior, 37(2):153-177. Doi:10.1177/0013916504269654

KYLE, G. T., JUN, J., ABSHER J. D., (2013). Repositioning Identity in Conceptualizations of Human-Place Bonding. Environment and Behavior, 46(8):1018-1043. Doi:10.1177/0013916513488783

LEWICKA, M., (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. Journal of Environmental Psychology, 28(3):209-231. Doi:10.1016/j.jenvp.2008.02.001

LYNCH, K., (2011). Kent İmgesi. İstanbul, Türkiye: Kültür Yayınları

MANZO, L. C., (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. Journal of Environmental Psychology, 25(1):67-86. Doi:10.1016/j.jenvp.2005.01.002

MAZUMDAR, S., MAZUMDAR, S., (2004). Religion and place attachment: A study of sacred places. Journal of Environmental Psychology, 24(3):385-397. Doi:10.1016/j.jenvp.2004.08.005

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

MORGAN, P., (2010). Towards a developmental theory of place attachment. Journal of Environmental Psychology, 30(1): 11-22. Doi:10.1016/j.jenvp.2009.07.001

NORBERG-SCHULZ, C., (1988). Architecture: meaning and place: selected essays. New York, USA: Electa/Rizzoli, pp.11-48

PALLASMAA, J., (2009). Space, Place, Memory, and Imagination: The Temporal Dimension of Existential Space. In M. Treib (Ed.), Spatial recall: Memory in Architecture and Landscape, New York, USA: Routledge, pp. 10-15

PEPONIS, J., WINEMAN, J., (2002). Spatial Structure of Environment and Behavior. In R. B. Bechtel and A. Churchman (Eds.), Handbook of Environmental Psychology, New York, USA: John Wiley & Sons, pp.271-291

RAYMOND, C. M., BROWN G., WEBER, D., (2010). The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections. Journal of Environmental Psychology, 30(4):422-434. Doi:10.1016/j.jenvp.2010.08.002

RELPH, E. (1976). Place and placelessness (Vol. 67). London, UK: Pion, pp.8-43.

ROLLERO C., DE PICCOLI, N., (2010). Place Attachment, identification and

environment perception: An empirical study. Journal of Environmental Psychology, 30(3):198-205. Doi:10.1016/j.jenvp.2009.12.003

SCOPELLITI, M., TIBERIO, L., (2010).

Homesickness in University Students: The Role of Multiple Place Attachment. Environment and Behavior, 42(3):335-350. Doi:10.1177/0013916510361872

SEAMON, D., (2012). Physical and Virtual Environments: Meaning of Place and Space. In B. A. Schell, G. Gillen, M. Scaffa, E. S. Cohn (Eds.), Willard & Spacekman's Occupational Therapy, 12th Edition. Philadelphia, USA: Lippincott, Williams & Wilkens, pp. 205-225

ŞALGAMCIOĞLU, M. E., (2013). İstanbul'da Çoklu Konut Gelişiminin Semantik ve Sentaktik Olarak İrdelenmesi: 1930-1980 Dönemi. Doktora Tezi, İstanbul, Türkiye: İstanbul Teknik Üniversitesi.

WILLIAMS, D. R., ROGGENBUCK J. W., (1989). Measuring place attachment: Some preliminary results. In Abstracts of the NRPA Symposium on Leisure Research, October 20-22, Texas: San Antonio.

WILLIAMS, D. R., PATTERSON M. E., ROGGENBUCK J. W., WATSON, A. E., (1992). Beyond the Commodity Metaphor

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

hor: Examining Emotional and Symbolic Attachment to Place. Leisure Sciences, 14: 29-46. Doi:10.1080/01490409209513155

WILLIAMS, D. R., VASKE J. V., (2003). The Measurement of Place Attachment: Validity and Generalizability of a Psychometric Approach. Forest Science, 49(6): 830-840.

YAZAR NOTU: Bu makale, birinci yazar tarafından İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimari Tasarım Programı'nda tamamlanmakta olan "Mekansal Belleğin Eğitim Binaları Bağlamında İrdelenmesi" adlı doktora tezinden hazırlanmıştır.

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: Associated with time and causality, space is a prerequisite for human perception and cognition (Akarsu, 1994: 27). In consequence of the ever-increasing spatial experiences from infancy to adulthood, the relation between an individual and space turns into a multi-dimensional, changeable and complex network and space becomes one of the things that an individual is attached. Many theories in geography, phenomenology, philosophy or psychology conceptualize the space as the foundation of “place” which transforms into a place after being experienced by humans. The human-place relations are always changeable, their results are differentiating depending on the goals of the individuals, physical conditions, social conditions, etc., and they are investigated through three main approaches: Psychometrics, phenomenological/humanistic and social constructivism. The psychometric approaches in environmental psychology theories focus on affective, cognitive, social and behavioral outcomes of these relations and regard each of them as dimensions of place. Place attachment is a complex concept that focuses on the positive emotional bonds to a place (Altman and Low, 1992: 5), and it is a solid foundation of human existence. In many theories place attachment is accepted as an integrating concept that comprises all dimensions of place. In this context, affective attachment is a human-place relation which built upon the emotions that arise during the experience of a place; and social attachment is a human-place relation which built upon the bonds to the social environment of a place. This paper is founded over the constant human-place relations and searched the potential positive/negative answers for the basic question “Why do/don’t I recall this place?”. **Aim:** This study aims to investigate the effects of spatial characteristics on affective and social recalling of a place via a high school building and differentiates from the other similar studies by (1) its focus on building components scale, (2) by investigating the relationships between significant spatial characteristics and affective/social attachment and (2) by searching the relations of syntactic characteristics with spaces’ recall systematically and offers a different perspective to human-place researches. In addition, this study applies space syntax methods in the context of psychometrics, and also relates to the memory researches in cognitive psychology. **Method:** Case study was conducted with 77 İstanbul High School graduates whom aged between 23 and 75. Firstly, participants were asked to write places they recalled through

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

their affective and social attachments. Secondly, the school building was analyzed according to imageability categories (Lynch, 2010: 10), functional categories and syntactic accessibility and isovist measures. (1) The effect of syntactic characteristics were searched with correlation tests between spaces' recall counts and syntactic accessibility and isovist values; and (2) the effect of functional and imageability characteristics were evaluated through each category's recall count and crosstabs. **Findings and Results:** Firstly, the syntactic values (2) have significant correlation with the spaces' recall counts in the context of social attachment ($p < 0.05$), and (2) do not have any correlation with the spaces' recall counts in the context of affective attachment ($p > 0.05$). Secondly, in the context of social attachment participants recalled classrooms and open spaces in districts (%22, %21) and open spaces and service spaces in node(%16, %14) s; and in the context of affective attachment participants recalled circulation and service spaces in nodes (%26, %13) and classrooms in districts (%14). Results show that (1) the functional and imageability characteristics of spaces are effective on recalling a space through affective attachment and (2) functional and syntactic characteristics of spaces are effective on recalling a space through social attachment. In this context, functional characteristics are regarded as the strongest factor depending on their preliminary effects over architectural components, geometry and social characteristics of spaces, participants' spatial experiences and consequently the syntactic and imageability characteristics. In addition, imageability characteristics defined by visual/morphological properties of spaces were effective on affective attachment; and syntactic characteristics defined by morphology and configuration of spaces were effective on social attachment. In regard to the theoretical frame, results approved that spaces transform to places during the human experience; people develop strong and constant bonds with that places and recall them through their life time. Positive emotional bonds are seen in the foreground of affective attachment, but also the social environment of spaces become prominent and verified the strong relationship between affective and social attachments. Furthermore, and more importantly, participants recalled the nodes and their visual characteristics -such as material, shape or scale- through their affective attachment and this present that the imageability of the places have strong relations with affective attachment. On the other hand, places programmed for collective activities are recalled in the context of social attachment separately from any visual characteristics. These spaces found their meaning through social experiences and approve that the social environment is an inseparable component of places. Besides, participants recalled wide and accessible places and as a result it is seen that there is a significant relationship between the syntactical characteristics and social attachment. Social attachment begins

MTD

www.mtddergisi.com

ULUSLARARASI HAKEMLİ TASARIM VE MİMARLIK DERGİSİ

Eylül / Ekim / Kasım / Aralık 2017 Sayı: 12 Sonbahar Dönemi

INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL OF DESIGN AND ARCHITECTURE

September / October / November / December 2017 Issue: 12 Autumn Period

ID:216 K:334

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

(ISO 18001-OH-0090-13001706 / ISO 14001-EM-0090-13001706 / ISO 9001-QM-0090-13001706 / ISO 10002-CM-0090-13001706)

(Marka Patent No / Trademark)

(2015/04018 – 2015/GE/17595)

with a place that is shaped and experienced according to the predefined social needs, and as a result social attachment becomes a human-place relationship that is dependent to the space's morphology from the very beginning. This shows that social attachment is more than a bond to the social environment of a place and can be related to the different spatial characteristics, syntactic characteristics in our case, and this finding brings a new perspective to social attachment researches. In conclusion, the findings present that (1) different types of spatial characteristics were related to different dimensions of human-place relations and syntactic characteristics can be evaluated in this context, (2) functional characteristics are the strongest factor depending on their preliminary and basic effects over other related characteristics, (3) affective attachment is related to imageability characteristics of places, and (4) social attachment is related to syntactic characteristics of places. This multiple results also show that further studies searching other components of human-place relations are necessary and experiencing new methods in researches, such as space syntax, would bring out new insights to this field.